

KUR'AN-I KERİM'DEKİ MİSALLER*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Akra dinleyicileri!

Hepinize içten, candan, kalbden sevgiler, selâmlar, dualar, hayır temennilerimi arz ederim. Allah hepinizden râzı olsun... Râzı olacağı şekilde ömür geçirmenizi, sevdiği, râzı olduğu işleri yapmanızı; kendisine mutî kullar, âbid, zâhid, sâlih kullar olmanızı nasib eylesin... Huzuruna yüzü ak, alını açık varmanızı nasib eylesin...

Kur'an-ı Kerim tefsiri sohbetlerimizde, Bakara Sûresi'nin 26. ayet-i kerimesine geldik. 26 ve 27'yi bugün size sohbetimin konusu yaparak anlatmayı, açıklamayı düşünüyorum. 26. ayet-i kerime şöyle, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim*:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةٌ فَمَا
فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ
رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ
مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَ

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

يَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ

(البقرة: ٢٦)

(Inna'llàhe lâ yestahyî en yadribe meselen mâ beùdeten femâ fevkahâ, feemme'llezîne âmenû feya'lemûne ennehü'l-hakku min rabbihim ve emme'llezîne keferû feyekülûne mâ zâ erâda'llàhu bi-hâzâ meselâ, yudillü bihî kesîren ve yehdî bihî kesîrâ, ve mâ yudillü bihî ille'l-fâsîkîn.) (Bakara, 2/26)

Bu ayet-i kerimenin sonu (*fâsîkîn*) kelimesiyle bitiyor ya, fâsıkların vasıflarını anlatan 27. ayet-i kerime de buna bağlı. (*Ellezîne*) yâni “O fâsıklar ki...” diye başlıyor:

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ

وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ

فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

(البقرة: ٢٧)

(*Ellezîne yenkudûne ahda'llâhi min ba'di mîsâkîhî ve yaktaûne mâ emera'llàhu bihî en yûsale ve yufsidûne fî'l-ard, ülâike hümü'l-hâsirûn.*) (Bakara, 2/27) *Sadaka'llàhu'l-azîm.*

a. Kâfirlerin Misallerden Rahatsız Olmaları

Şimdi bu ayet-i kerimenin sebep-i nüzûlü ne? Yâni, hangi sebeple bu ayet-i kerimeler nazil

olmuş, Allah-u Teâlâ Hazretleri bu ayet-i kerimeleri hangi sebeple indirmiş?..

İbn-i Abbas, İbn-i Mes'ud ve sahabeden başka alim kimselerin *—rıdvânu'llâhi aleyhim ecmaîn—* bildirmesine göre; daha önce açıkladığımız münafıklarla ilgili ayet-i kerimelerin sonunda, Allah-u Teâlâ Hazretleri, “Onların misali, onların temsili işte bir ateş yakan kimseye benzer.” diye bir temsil, bir teşbih, bir benzetme, bir misal veriyordu. Veyahut da, (*ev kesayyibin mine's-semâ'*) gökten yağın bir sağanakta bocalayan bir insanın durumuna benzetiliyordu münafıkların durumları.

Geçen haftalar anlattığımız, münafıklarla ilgili bu ayet-i kerimeler inince, münafıklar tabii kendileri hakkındaki bu ayetleri, Kur'an-ı Kerim'deki kendileri aleyhindeki ibareleri hissediyorlar, onun kızgınlığı içindeler. Öyle bir de, iyi anlaşılın diye misaller verilince, kendileri bir takım benzetmelerle müslümanlara anlatılınca, mızıkçılık yapacaklar tabii.

Zaten Mekke'nin müşrikleri de, Peygamber Efendimiz'e itirazlar yapıyorlardı:

“—Bilmem işte, Kur'an-ı Kerim buna inmemeliydi de; meşhur, bizim tanıdığımız, hürmet ettiğimiz falanca kimseye inmeliydi.” diyorlardı.

Veyahut Peygamber Efendimiz'in halini tenkit ediyorlardı:

“—Bu çarşıda, pazarda dolaşılıyor. Böyle peygamber mi olur? İki tarafında iki melek gezmeli değil miydi?.. Veyahut bahçesi olmalı, dalından ilâhi meyvaları koparmalı değil miydi?..” vs.

Böyle kendi akıllarından, Peygamber Efendimiz’in bir beşer olmasını hazmedemeyip, melekten bir peygamber bekliyor gibi tenkitler yapıyorlardı.

Sonra bir kısmı, tabii ayet-i kerimelere, ayet-i kerimelerdeki hakikatlere itiraz ediyorlardı. “Allah, öldükten sonra insanları diriltecek.” deyince; işte meselâ çürük bir kemiği getirip karşısına:

“—Bunu mu diriltecek Allah?..” diyorlardı.

Evet onu diriltecek. Onu yaratmış olan Allah, bir başka yaratma ile ölüleri tekrar diriltecek. (*Ba’sü ba’de’l-mevt*) olacak diye Allah-u Teâlâ Hazretleri bildiriyor.

Şimdi böyle çeşitli itirazların içinde, bir de Kur’an-ı Kerim’in içinde misaller verilince, benzetmeler yapılıncaya, temsiller yapılıncaya; onlara karşı, “Yâ böyle şey olur mu?” filan gibilerden itiraz etmeye başladılar. Yâni hem ayet-i kerimeleri istihfaf etmek, yâni hafife almak, önemsememek, hem de gerçekleri çarpıtmak için; hidâyet vesilesi olan sözleri insanların iyi anlaması için, Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin lütfuyla, keremiyle, rahmetiyle beyan buyurduğu, iyi anlaşılсын diye beyan buyurduğu ayetleri çarpıtmaya,

dalâlete yöneltmeye, o noktada kullanmaya; dalâletlerini haklı gösterecek tarzda böyle yamultmağa ve itiraz etmeğe kalkıştılar.

Yâni, Kur'an'ı sevmiyorlar, Peygamber Efendimiz'i sevmiyorlar, rahatsızlar. İslâm'dan rahatsızlar, münafıklık ediyorlar. Böyle deyince, bu iki ayet-i kerime indi. Allah-u Teâlâ Hazretleri:

“—Allah, hiç şüphe yok ki herhangi bir teşbih ile, benzetme ile, misal vererek, mesel ortaya îrad ederek, koyarak bir konuyu anlatmaktan çekinmez, korkmaz.” mânâsına bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu.

Başka bir ayet-i kerimede, Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاستَمِعُوا لَهُ

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ

(الحج:ص٦)

(*Yâ eyyühe'n-nâs*) “Ey insanlar! (*Duribe meselünfe'stemiülehu*) Size bir misal verilecek, bir örnek verilecek, iyice dinleyin bakın! (*İnne'llezîne ted'üne min dûni'llâh*) Allah'ı bırakıp da kendinizin put edinip tapındığınız o varlıklar, o taştan, ağaçtan edindiğiniz tanrılar, bâtil ilâhlar; (*len yahlüku zübâben*) bir sinek bile yaratamayacak durumdadır, yaratamazlar, yaratamayacaklar!.. Yaratmasını bekleseniz,

isteseniz; böyle bir şey yapacak durumda değiller, yapamazlar, yapamayacaklar!” (Hac, 22/73) diye, hani küçük bir mahlûktur sinek, sineğin bile yapılamayacağını söyledi.

Sonra Allah’tan gayri varlıkları tanı edinip de, onlara değer verip de, karşısına geçip de eğilip, kalkıp, saygı gösterip, kurban kesip tapınanlara; “Onların durumu örümceğin durumuna benzer. Kendisi tarafından kolayca hemen birkaç dakikada yapılabiliyor. Örümcek kendi yuvasını yapılabiliyor. İşte en basit ev, en hakir ev; bozarsın yine yapar, bozarsın yine yapar...” buyruluyor.

Bizim şimdi oturduğumuz yerde, ağaçlarda, her yerde birçok büyüklü, küçüklü, çeşitli örümcekler var. Bazıları çarşaf gibi ağlar geriyorlar, kelebekleri, sinekleri yakalamak için. Tabii onların da bir görevi var, tabiatın kuruluşunda hizmetleri var. Fazla zararlı mahlûkları yakalayacak, dengeleyecek. Allah’ın çeşit çeşit hikmetleri var.

Şimdi, “Kâfirler, o ev yapan örümceğin durumuna benzer.” deyince, veyahut “Sizin tapındığınız o varlıklar, putlar bir sinek bile yaratamaz!” deyince, kâfirler, münafıklar; “Böyle ne biçim şey yâ? Artık sinek de, örümcek de bahis konusu edilir mi?” gibi Kur’an-ı Kerim’le alay etmek, onu istihfaf etmek durumuna geçince, bu ayet-i kerime indi deniliyor. Çerçeve bu, yâni olayın akışı bu.

Tabii Şimdi, onların itirazlarının ufacık bir mantıklı, haklı tarafı var mı?.. Yok! Çünkü o misaller, ilâhi gerçekleri, îmânî gerçekleri insanlar kolay anlasınlar diye anlatılıyor. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin Kur'an-ı Kerim'de bildirdiği o misaller, o kadar güzel anlatım vasıtasıdır ki...

Ben meselâ, edebiyat profesörü olarak ders verirdim. İşte güzel yazı yazmak, güzel konuşma yapmak herkesin merak ettiği bir husus. Bu hususta kitapları okurlar; işte hitabet sanatı, kitabet sanatı, güzel konuşma sanatı, güzel yazı yazma sanatı... Konuya nasıl girilecek, nasıl derlenip toparlanacak?.. Bir bilimsel araştırma nasıl olacak?.. Bunlar önemli Şeyler.

Bunları anlatırken, bütün bilim adamları, yâni bu konularla ilgilenen, ilm-i bedi' ve beyanla ve belâgatla ilgilenen insanların hepsinin dikkat ettikleri bir husustur ki; anlatırken misal vermek, konunun çok iyi anlaşılmasına yardımcı olur. Çok kıymetli bir konuşma unsurudur misal vermek.

Adama anlatırsın, anlatırsın, anlatırsın... Gözlerini kırpıŐtırır, Şöyle bakar gözünün içine... "Haa, bu iyi anlamadı. Dur buna bunu bir misalle anlatayım!" dersin, misali verirsin, Őıp diye anlar, "Haaa, Şimdi anladım." der. Tabii, misal bu kadar önemli...

Şimdi Allah-u Teâlâ Hazretleri de, insanlar çok yüksek olan ilâhi gerçekleri, iman hakikatlerini anlasın diye, misaller veriyor. Hem de onların dünyasından, insanların

kendi çevrelerinden, bildiği şeylerden misaller veriyor. Kendilerinin bildiği şeyleri misal vererek, bilmediği şeyleri öğretiyor. Bu misaller, eğitimin çok önemli malzemesidir. Eğitimin güzel olması için çok gerekli şeylerdir. Yâni bir kimsenin buna itiraz etmesi, çok şaşkın, çok aptalca, çok mantıksız bir itiraz. Tabii, misal verme olacak.

Kitaplar anlatıyor ki; eski indirilmiş olan ilâhi kitaplarda, yâni Allah'ın peygamberlerine indirdiği kütüb-ü sâlîfe ve suhuf-u sâlîfede misaller daha çoktu. Yâni, Allah-u Teâlâ Hazretleri bazı peygamberlere sayfeler indirmiş, bazı peygamberlere de kitap indirmiş. Bunlarda misaller daha çoktu. Kur'an-ı Kerim histen ziyade akla hitap ettiği için, muhkem ayetleri daha çok olmakla beraber, bazı ayetlerle böyle misal vererek de konunun iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bu misaller yeri geldikçe anlatılacak. Şimdi onun teferruatına, onların misallerini vermeye girmiyorum.

b. Allah Misâl Vermekten Çekinmez

Allah-u Teâlâ Hazretleri bu misalleri, elbet bir hikmete mebnî koyuyor kitabına. Onların itirazları yersiz... Ve bu 26. ayette buyuruyor ki:

(Inna'llâh) Inne, bir şeyin muhakkak olduğunu, itiraz eden bir insanın itirazının yersiz olduğunu bildiren bir edat. Bir isim cümlesinin başına *inne* geldi mi, o cümlede bildirilen hakikat muhakkak öyle demektir. Muhakkak ki, gerçekten ki, hiç şüphesiz ki mânâsına geliyor. *Inne*'nin mânâsı bu.

(*Inna'llàhe*) “Hiç şüphe yok ki, muhakkak ki Allah (*lâ yestahyî*) çekinmez, sakınmaz, korkmaz.” *Istehyâ-yestahyî-istihyâen*, hayâ kökünden geliyor; hayâ duygusu duymak, utanma duygusu duymak demek. Allah-u Teâlâ Hazretleri utanacak değil değil ki... İlâhi gerçekleri vahyedip kullarına bildirdiği zaman, Allah-u Teâlâ Hazretleri çekinmez.

Bu utanma, insanların bir duygusudur, bunda da bir benzetme var. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin hiç bir fiili mahlûkatının fiiline benzemez. Fiilleri rubûbiyetinin şanına uygun tarzdadır. Bu istihyâ da, müteşabih bir kelime. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin istihyâsı ne demek?.. Kul istihyâ ettiği zaman yâni utanıyor, çekiniyor. “Yapamam, utanırım, korkarım...” filan diye bir sakınması, çekinmesi olduğu zaman kullanılan bir kelime.

Allah-u Teâlâ Hazretleri, işte kulların bu gibi durumlarda böyle yaptığı gibi, çekinmez, sakınmaz. Yâni, inkâr etmez veya korkmaz mânâsına kullanılıyor burada, demiş tefsirciler. *Istinkâf* kelimesini, havf u haşyet kelimesini kullanmışlar.

Ama korkmaz. Neden korkmaz? (*En yadribe meselen mâ*) “Herhangi bir misali yerli yerince ortaya koymaktan, karşı tarafın yüzüne pat diye vurmaktan sakınmaz, çekinmez, korkmaz.” Yâni, misal verecekse, verir. Kullar ona itiraz etmeye hak sahibi değiller ki...

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ

(الأنبياء: ٢٢)

(*Lâ yüs'elü ammâ yef'alü ve hüm yüs'elün.*)

“Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin fiillerinden kimse ona itiraz edemez, sorgu sual açamaz; ama kulların hepsi Allah'ın sorgusuna, sualine mahkeme-i kübrâda mâruz olacaklardır. Allah sorar.” (Enbiyâ, 21/23)

Kulların Allah'a itirazı, akılsızlıklarının delilidir. Çünkü, Allah-u Teâlâ Hazretleri her şeyi en güzel yapar, yerli yerinde yapar.

Allah rahmet eylesin, kabri nur dolsun, makamı âlâ olsun... İbrâhim Hakkı Erzurumî, Yunus Emre gibi büyüklerimiz ne güzel söylemişler, neylerse güzel eylediğini; kahrının da, lütfunun da, her ikisinin hoş olduğunu evliyâullâh, mutasavvîfîn, ehlullah ne kadar güzel anlamışlar. “*Ey lütfu çok, kahrı güzel; lütfun da hoş, kahrın da hoş...*” diyebilmek, “*Neylirse güzel eyler. Vallâhi güzel etmiş, billâhi güzel etmiş, tallâhi güzel etmiş...*” demek, Allah'ı tanımaktan, Allah'ın fiillerinin güzelliğini söyleyecek olgunluğa erişmekten kaynaklanıyor.

(*Meselen mâ*) *Meselen'*den sonra *mâ* gelince, herhangi bir mesel demek. Ondan sonra, (*beüdeten*) geliyor. Yâni ne, meselâ bir sinek... Bir sineği misal olarak, karşı tarafın anlaması için ortaya pat diye koymaktan Allah-u Teâlâ Hazretleri çekinmez. Hikmeti vardır, sebebi vardır ki, onu öyle misalle anlatmıştır.

Mesel ve misal ve misil aynı mânâya, örnek demek. Bir şeyin iyi anlaşılması için, misal olarak ortaya koyulan hususa mesel deniliyor. Onu ortaya koymaya da meseli darb etmek, darb-ı mesel deniliyor Arapça'da.

Darb-ı meseli biz, atasözü mânâsına da kullanıyoruz. Yâni bir şeyin iyi anlaşılması için duruyoruz, duruyoruz atalarımız şöyle demiş diyoruz; pat, herkes anlıyor. Veya, Nasreddin Hoca'nın şöyle bir durumda böyle yaptığını söylüyoruz, herkes anlıyor. Veyahut, bir şiirin bir mısraını okuyoruz, herkes konuyu anlıyor. İnsan on beş dakika anlatacak kadar konuşsa anlamayacakken, onu söyleyince anlıyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri, böyle bir misali ne isterse ortaya koymaktan istinkâf etmez, çekinmez, korkmaz. Dilerse, hikmetinin iktizasıdır, böyle bir misali verir. Vermiştir de, Kur'an-ı Kerim'de böyle misaller vardır. Yeri geldikçe bunları açıklayacağız.

(*Beüdeten femâ fevkahâ*) “Yeri gelir ya bir sinek misal verir, ya da daha onun üstünde bir şeyi misal verir.” Bu (*femâ fevkahâ*)’da iki mânâ var demişler:

1. Sinek küçük, ondan da daha yukarıda bir misal vermekten kaçınmaz. Yâni daha küçük misal vermekten çekinmez mânâsına gelebilir.
2. İkinci bir anlayış da; onun üstünde, ondan daha büyük bir misal verir. İsterse sinek misâli verir, isterse farz edelim, söyleyelim fil misali verir. Yani daha büyük mânâsı da verilebilir.

Ama tam kelime olarak anlamı, sinek veya ondan yukarı... *Fevk* üst demek; *fevkahâ*, onun yukarısında, üstünde... Bu yukarısında demek; yâni sinek küçük ya, o küçüklükte daha ileride, daha ilerisinde mânâsında... Ya da ondan daha büyük mânâsında.

c. Allah Fâsıklara Hidayet Etmez

Böyle misal zikredebilir, etmiştir, hikmeti vardır. (*Feemme'llezîne âmenû*) “Bu durum karşısında iman edenler ne yaparlar? (*Feya'lemûne ennehü'l-hakku min rabbihim*) Onlar bilirler ki, bu misal Rablerinden bir haktır.” Hak ne demek?.. Sabit olmuş bir vakıa, bir gerçek demek. “Haktır, yâni bu söylenilen misal yerli yerince bir güzel gerçektir. Hiç tereddüde mahal kalmayacak kadar, aklın itiraz etmeyeceği kadar bariz bir gerçektir.” derler. Bunun böyle olduğunu, Rablerinden bir gerçek olduğunu bilirler. “Bu ayet-i kerimede bir takım hikmetler var; bu ayet hak, gerçek...” derler, bilirler bunu.

(*Ve emme'llezîne keferû*) “Ama kâfir olanlar ise, (*feyekûlûne mâ zâ erâda'llâhu bi-hâzâ meselâ*) ‘Allah bu misal ile ne murad etti yâhu?’ derler.” Bu bir soru ama, bu gibi sorulara istifham-ı inkârî derler; yâni inkâr etmek için soru sormak...

Bir soruyu insan öğrenmek için sorar. Ona *istifhâm-ı istihzârî* derler; yâni anlatsın da öğreneyim, söylesin de cevabını, bu bilmediğim hususu öğreneyim hususu anlayayım diye soru sormak. Meselâ:

“—Hocam bu kelimenin anlamı nedir?”

Öğrenmek için soruyor. Bu kelimenin anlamı budur dersin.

Bir de babası çocuğa soruyor:

“—Bunu niye yaptın, böyle yapmak olur mu? Bu yaptığın şey doğru mu?..”

Babası bilmiyor mu onun yanlış olduğunu?.. Biliyor. Yâni, “Bunu böyle yapmaman lâzım!” mânâsına, inkâr ifade etsin diye böyle bir soru sorarak meseleyi anlatmak.

İşte bu kâfirler de, “Allah bu misali ortaya koymakla, bu örneği zikretmekle ne murad etti ya?..” diyorlar. Yâni istemiyorlar, isteksizliklerini ortaya koyuyorlar.

Şimdi Kur’an-ı Kerim’e bakarsanız sevgili dinleyiciler ve izleyiciler, (*meselâ*) kelimesinin üstünde küçük bir mim var. Oradaki mim, mutlaka orada durulması gerektiğini gösteriyor. Yukarıda öyle mimin olduğu yerde durulmazsa, mânâ bozulur. Hatta bazen ters istikamete gider. Onun için, ille orada durulacak; bunu bilin. (*Feyekûlûne mâ zâ erâda’llàhu bi-hâzâ meselen yudillu bihî kesîren*) demeyecek, (*meselâ*)’da duracak.

Bu, (*meselâ*)’dan sonraki sözün kâfirlerin sözü olmadığını, kâfirlerin sözünün (*meselâ*)’da bittiğini, öbür tarafa bağlanmaması gerektiğini gösteren bir secâvend işareti. Bu *mim*’lerin olduğu yerde, Kur’an okurken mutlaka duracaksınız.

İtiraz etmek için, inkâr maksadıyla böyle sorarlar ama; (*Yudillü bihî kesîren ve yehdî bihî kesîrâ*) *Yudillu*'nun fâili zikredilmemiş, ibâreden anlayacak okuyan; *yudillu'llâh* demek. Yâni, "Allah-u Teâlâ Hazretleri dalâlete düşürür. (*Bihî*) Yâni bu verilen misal ile, bu benzetme, bu teşbih ile, (*kesîrâ*) birçok kimseyi delâlete düşürür." Allah-u Teâlâ Hazretleri bu misali verir, birçok kimseyi dalâlete düşürür. Kimleri delâlete düşürür?.. Ayet-i kerimenin sonunda söylüyor:

(*Ve mâ yudillu bihî ille'l-fâsikîn.*) "Fâsıkları dalâlete düşürür. Fısk erbabını, fısk u fücür erbâbını dalâlete düşürür."

Şimdi tabii, (*Ve yehdî bihî kesîrâ*) "O misalin ne kadar feyizli, ne kadar hikmetli olduğunu mü'minler anlar, onunla hidayet bulurlar, gerçeği bulurlar. Birçok kimse o misalle aşka gelir, şevke gelir, imana gelir, hidayete gelir, hidayete erer." Allah iyi niyetlileri böylece, bu misalle hidayete erdirir. Kötü niyetlileri de, Allah-u Teâlâ Hazretleri böylece dalâlete düşürür.

Şimdi dalâlete düşenleri, istedikleri dalâlete halk eder. Kendileri istiyorlar, kaşınıyorlar; dalâlete düşürür. Çünkü her şeyin hâlıkı Allah-u Teâlâ Hazretleri'dir. Yeri göğü, ins ü cinni, insanları ve insanların amellerini, icraatlarını, fiillerini halk eden Allah'tır. Yâni, kul bir şey halk etmiyor; halk eden Allah'tır, kudret Allah'ındır. Dilerse yaptırılmaz.

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا

(*Ve lev şâe rabbüke leâmene men fi'l-ardı küllühüm cemâ*) “Eğer Rabbin dileyseydi, yeryüzündeki insanların hepsi toptan imana gelirlerdi.” (Yunus, 10/99) Yâni, dileyseydi böyle yapardı ama, insanları serbest bırakmış. İnsanları serbest bıraktığı için de dalâleti isteyenlere, kaşınanlara, istihzâ edenlere, alay edenlere; madem dalâlet istiyorsunuz diye dalâlet verir.

Allah-u Teâlâ Hazretleri hidayetini de hâlikıdır, dalâletini de hâlikıdır. Hidayeti isteyen, hidayeti arayan, (*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*) “Bizi sırat-ı müstakîme ilet yâ Rabbi!” diye göz yaşlarıyla, samimiyetle dua eden insana hidayet verir. Kaşınıp da, terbiyesizlik, edepsizlik edip de itiraz eden insanları da, o edepsizliklerinden dolayı, “Sen istiyorsun, haydi bakalım öyle olsun!” diye, ona da istediği dalâletini verir.

Allah-u Teâlâ Hazretleri onların kendi amellerine göre bu dalâletini veriyor. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin dalâletini öyle halk etmesi, mes'uliyet o heriflerin kendisine râcî olmak üzere, onların taleplerini yerine getirmektendir. Onlar madem öyle istiyorlar, “Haydi bakalım dalâletini istiyorsunuz, sizin dediğiniz olsun, cezasını çekersiniz.” der. Sorumluluk onlara ait.

Yâni Allah-u Teâlâ Hazretleri, her isteyene istediğini veriyor. Cenneti isteyene cenneti verecek, cehennemi isteyene de cehennemi verecek, cehenneme sokacak onları... İstiyor cehennemi, kaşınıyor, itiraz ediyor, bağırıyor. Kâfir, münkir uğraşıyor, müslümanlara kan

kusturuyor... filan. Tabii o zaman o müstahak olduğu, istihkak ettiği dalâleti ona veriyor; rubûbiyetinin şânından dolayı.

Halbuki, bütün insanları fıtrat-ı İslâmiye üzere yaratmıştır:¹

كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ
أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ

(خ.م.د.ت. ومالك، حم. حب. ط. ع. ق. حل. والديلمي عن أبي هريرة.)

ME. 882 (*Küllü mevlûdin yûledü ale'l-fıtrati*)
[Her doğan çocuk, İslâm fıtratı üzere doğar.]
İslâm fıtratı üzere, tertemiz yaratılmış olan insanlar, sonradan Allah'ın kendilerine verdiği serbestliğe dayanarak, her biri bir yola gidiyor; anası babası onu eğitip, istediği kendi yoluna çekiyor.

(*Feebevâhu yühevvidânihî*) “Babası anası onu yahudi yapıyor, kendileri yah udi olduğu için; (*ev yünassırânihî*) nasrâniyse evlâdını nasrânî yetiştiriyor; (*ev yümeccisânihî*) mecûsî ise, ateşperestse, ateşperest olarak yetiştiriyor.”
Çocuk iyi doğuyor ama sonra, o eğitimden sonra ne olacaksa oluyor.

Şimdi ben, dün akşam burada bir Çin programı vardı. “Dur bakalım bunların giyimleri, kuşamları, adetleri nedir?” diye bir nebze şöyle baktım. Onların çevirdiği filmi kılık, kıyafet, ev, bark, davranış, zihniyet bakımından anlayayım diye televizyondan izledim.

Acıdım. Yâni, bu zihniyetle yetiştirilen ahali gerçeği nasıl bulacak? Hakkı nasıl bulacak, imana nasıl gelecek? Küfürden, şirkten nasıl kurtulacak da, Cenâb-ı Hakk'a güzel kulluk edecek?.. Yâni, eğitim çok önemli. Yanlış eğitim çok zararlı.

---

¹ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.465, *Cenâiz* 29/91, no:1319; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2047, *Kader* 46/6, no:2658; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.642, *Sünnet* 34/18, no:4714; Tirmizî, *Sünen*, c. IV, s.447, no:2134; İmam Mâlik, *Muvatta'* (Rivâyet-i Yahyâ), c.I, s.241, no:571; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.233, no:7181; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.337, no:129; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.311, no:2359; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.282, no:6394; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.227, no:4050; Abdü'r-Rezzâk, *Musanef*, c.XI, s.119, no:20087; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.380, no:7728; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.203, no:11925; Heysemî, *Müsnedü'l-Hâris*, c.II, s.671, no:646; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.473, no:1113; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.I, s.83, no:110; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.248, no:4730; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.353, no:14847; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.III, s.353, no:14847; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.283, no:828; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.240, no:942; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.203, no:11923; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.15, no:17; Esved ibn-i Seri' RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.292, no:5350; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.202, no:5184; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.150, no:4515; Semüre ibn-i Cündeb RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.261, no:1306, 1307; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XV, s.372, no:15729; RE. 340/12.

Allah-u Teâlâ Hazretleri rahmetinden, herkesi fıtrat-ı İslâmiye üzere yaratıyor ama, sonra insanlar kendilerine ve evlatlarına ve yetiştirdikleri insanlara ve milletlerine ve etraflarındakilere bazen büyük zararlar veriyorlar. Allah'ın rahimliğine, bir insanı serbest bıraktıktan sonra, onu cehenneme delâlet etmek, cehenneme sevk etmek şânına yakışmaz. Zâten, Kur'an-ı Kerim'de açıkça buyuruyor:

وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

(ق: ۲۹)

(*Ve mâ ene bi-zallâmin li'l-abîd*) “Ben kullarıma zulmetmiş değilim, zulmedici değilim.” (Kaf, 50/29)

وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ

(يونس: ۴۴)

(*Ve lâkinne'n-nâse enfüsehüm yazlimûn*) “Fakat insanlar, kendi kendilerine zulmediyorlar.” (Yunus, 10/44) Yâni, “Benim emirlerimi tutmayıp, kendi serbestliklerinden faydalanarak küfre sapıp, başlarına belâyı alıyorlar.” deniliyor.

Bundan dolayı: (*Ve mâ yudillu bihî ille'l-fâsıkîn*) buyurmuş. Yâni, bu verilen misalle bazılarının imanı artıyor; “Oh yâ Rabbi, tamam, anladım!” diye gözyaşlarıyla teslim oluyor, kabul ediyor. Ama ötekiler de,

“Ne demek bu yâ?” diye böyle dudak büküp, alay edip, hafife alarak davrandığı için, onlara Allah gerçekleri göstermiyor. Onlar da sapıyor, belâsını buluyor. Fâsık olduklarından dolayı, dalâleti istediklerinden, kaşındıklarından dolayı, onları dalâlete sevk ediyor.

d. Fısk ve Fâsık

Şimdi *fâsık* ne demek?.. Fısk... Bir de lastik markası var *fısk*. Tabii İngilizce’de ı harfi yok. İ harfini büyük harfle yazdıkları zaman, üstüne nokta koymazlar. Lastiğin markası aslında *fisk* ama orada, *FISK* yazılıyor. Dillerde kelimelerin yazılışları bazen böyle yakın olur. Birisinde iyi olan bir kelime, öbüründe çok ters bir mânâyâ gelebilir.

Fısk, lügat mânâsı olarak, bir yerden dışarıya çıkmak demek. Caddeden dışarıya çıkmak, delikten dışarıya çıkmak, huruc mânâsına geliyor. Nitekim yuvasından, deliğinden çıkıp da çuvalın dibini delen, peyniri yiyen, ekmeği yiyen, tahtayı kemiren fareye de, *fuveysıka* derler Araplar. Yâni, *fâsıka* kelimesinin ism-i tasgîridir o *fuveysıka*; fâsıkçık, yâni deliğinden dışarıya çıkan hayvancık demek. Farenin bir adıdır *fuveysıka*.

Şimdi insana da *fâsık* denmesi; yâni çıkan, raydan çıkan, yoldan çıkan, asıl yoldan çıktığı için fâsık denmiş oluyor. Neden böyle bir kimseye fâsık deniyor?.. Çünkü büyük günahı işlediği için, irtikâb-ı kebireden dolayı. *Kebîre* büyük günah demek, çoğulu *kebâir* geliyor.

Onu irtikâb ettiği zaman, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin emri dairesinden dışarıya çıktığı için, ona fısk deniliyor.

Tabii, küçük günah işleyene hemen fâsık denmez. Çünkü, insanların günahlardan hemen kurtulması çok zor. “Her dem hatâdır kârımız.” dediği gibi bir büyüğümüzün, büyük bir ârif zâtın. Her dem işimiz hatâ olduğundan... Tabii iyi mü'min, ihlâslı mü'min, halis, sâlih, fazıl, kâmil bir insanın da hataları da olacağından, küçük günah insanı fâsık durumuna düşürmez. Ama küçük bir günahta ısrar, fâsık durumuna düşürür.

“—Günah küçük canım, bırak mühim değil, yaparım ben, devam ederim...”

Haa, küçük günahta ısrar etti mi, o da fâsık durumuna düşer. Çünkü:²

لَا صَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ

(الديلمى، هب. عن ابن عباس)

(*Lâ sağîrete mea'l-ısrar*) “Günahta ısrar edip, devam edip, dönmeyip, vazgeçmeyip giderse insan; o zaman o günahın küçüklüğü kalmaz.”
(*Ve lâ kebîrete mea'l-istiğfar*) [İnsan tevbe ve istiğfar ederse, büyük günah da kalmaz, affedilir.]

² Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.V, s.199, no:7994; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.456, no:7268; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.218, no:10238; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.2072, no:3071; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XVI, s.452, no:17251.

Haa... Küçüktü ama, sen bu isyanı adet edindin kendine, devam ediyorsun, vay edepsiz! O zaman suç büyür. Yaptığı iş küçük ama devamlı yapıyor, vazgeçmiyor. Söylendiği halde bırakmıyor. Sagîrede ısrar etti mi, o zaman sagîrede ısrar kebîre olur. Yâni, büyük günah muamelesine girer.

Büyük günahları saymış Peygamber Efendimiz: “Adam öldürmek, yalan söylemek, zina etmek, faiz yemek...” vs. diye sıralamış. Bir mâsum insana iftira etmek, yalan yere onun şanını lekelemek için bir temiz kadına namussuzluk isnad etmek... filan bunlar büyük günahlar. Ama, “Küçük günahları da, insan devamlı yapmamaya çok dikkat etmeli!” diye bunu bastırarak söylüyorum.

Şimdi bu *fısk*, günahkârlık demek; *fâsık* günahkâr demek oluyor. Neden?.. İtaatin hudutlarını aştığı, dışarı çıktığı için. Kelime buradan geliyor, yâni çıkmak mânâsından. Böyle Cenâb-ı Hakk’ın iyi taati, iyi kulluğu yolundan, dairesinden dışarı çıktığı için, fâsık deniliyor günahkâra... Bu üç mertebededir; yoğunluk derecesine, kötülüğünün artmasına göre üç mertebededir:

1. Adam günahın çirkin olduğunu biliyor ama, zaman zaman günahı yapıyor.

Benim fakülteden mesâi arkadaşlarım vardı, sevdiğim kimselerdi. Bana gelirler zaman zaman, “Şu nasıl okunacak hocam?” filân diye sorarlardı. Tabii bizim halimiz, durumumuz fakültede mâlûm.

“—Biz de müslümanız el-hamdü lillâh ama, işte yapamıyoruz, kusurumuzu da biliyoruz. Biliyorum ki namaz kılmam lâzım, ama kılamıyorum.” filân derlerdi, öyle kimselerdi.

Tamam; yaptığı işin kötü olduğunu bildiği halde, zaman zaman yapıyor günahı. Bir derece bu...

2. Yaptığı şeyin artık mübtelâsı olmuş. Bu işin ne derler, tiryakisi olmuş. Meselâ, içkiye mübtelâ olan, ayyaşlaşıyor artık. Afyona mübtelâ olmuş; fenâ, kurtulması ancak hastaneye yatırılacak, iğneler yapılacaktır, uzun tedaviler görecektir... filân. Haa, yaptığı şeyi zaman zaman değil de, artık adet edinmiş, yapıyor. Bir mertebesi de budur.

3. Mertebesi de; “Yaptığımda ne mahzur var? Ne olacak yâ?..” filân diye küçümsüyor, çirkinliğini inkâr ediyor.

Bu üçüncü tabakanın hali, insanı kâfir eder. Yâni, günahı küçümsemek, böyle olmasına rağmen, “Ne olacak, yaparım ben!” demek, omuz silmek, aldırmamak kâfir eder.

Tabii, fâsık bu noktaya gelmedikçe, yâni günah işleyen bir insan, işlediği günahı önemsemeyen ve hoş görüp, “Yaparım, ne olacak ya?” mantığına düşmedikçe, mü’mindir, imandan çıkmış olmaz. Ama o noktaya geldi mi, imandan dışarı çıkar. Ehl-i sünnete göre, o zaman artık mü’minliği kalmaz.

Şimdi bu ayet-i kerimede; ancak fâsıkları Allah bu misallerle saptırır. Mü'minler onun hak olduğunu bilirler, Allah'a teslim olurlar, beğenirler, anlarlar, kalpleri feyiz dolar. Ama, fâsıklar itiraz ettiği, dalga geçtiği için onları saptırır.

Buradakiler, hangi cins fâsık bunlar? Yâni mü'min fâsık mı?.. Hayır. Bu kâfir fâsık... Zaten bunların kâfir olduğunu, ayet-i kerimenin evvelindeki kelimeler de söylüyor:

(*Ve emme'llezîne keferû*) “Kâfir olanlara gelince, (*feyekûlûne mâ zâ erâda'llâhu bi-hâzâ meselâ*) ‘Allah bu misali vermekle ne kastediyor, ne murad ediyor yâ?’ derler.” İşte kâfir bu durumda, bu mertebede, burada bahsedilenler kâfirler. Çünkü küçümsüyor, Allah'ı tenkit ediyor, Allah'ın ayetini tenkit ediyor. Verdiği misali anlamıyor da; edebiyattan anlamıyor, belâgattan anlamıyor, sanattan anlamıyor, nükteden anlamıyor, ne dedi diye itiraz ediyor. Tabii, o kâfir...

e. Fâsıkların Vasıfları

Şimdi bu kâfirlerin vasıflarını, biraz daha açıklıyor bundan sonraki 27 numaralı ayet-i kerime:

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ

وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ

وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

(البقرة:rv)

(*Ellezîne yenkudûne ahda'llâhi min ba'di mîsâkihî ve yaktaûne mâ emera'llâhu bihî en yûsale ve yufsidûne fî'l-ard, ülâike hümü'l-hâsirûn.*) (Bakara, 2/27)

(*Ellezîne*) *Ellezîne*; ism-i mevsul derler Arapça'da; yâni, bir kelimeyi arkasından gelen sıfatlara bağlayan kelime, bağlama vazifesi görüyor. Türkçe'ye "O ki, onlar ki..." diye tercümesi uygun olabilir. İngilizce'de de (*which, what*) gibi kelimeler bu mânâda kullanılıyor, ism-i mevsul gibi kullanılıyor. Fransızca'da ke'ler kö'ler varmış, ben Fransızca'yı pek iyi bilmem. Yâni Türkçe'de de bu üslup yok ama, ayetin kelimelerini tam, iyi kavrayalım diye böyle tercüme edeceğiz.

"Ancak fâsıkları dalâlete saptırır Allah. (*Ellezîne*) O fâsıklar ki..." Ma'rife olan bir kelimenin, açıklayıcı yan cümlecığı olur bunlar. Biz Türkçe'de, bu yan cümlecikleri derleriz, toparlarız, o açıklanan kelimenin önüne sıralarız. Türkçe'de sıfatlar kelimenin evveline gelir: Beyaz dağ, ak dağ, büyük adam... Türkçe'de sıfatları sıralarız, şöyle şöyle şöyle olan fâsıklar diye fâsıklara bağlarız. Arapça'da böyle değil, sıfatlar sonra sıralanır.

Ancak fâsıkları dalâlete sevk eder. (*Ellezîne*) "O fâsıklar ki..." Şimdi o fâsıkların sıfatlarını sıralıyor, fâsıkların sıfatları geliyor şimdi: (*Yenkudûne ahda'llâhi min ba'di mîsâkihî*) "Allah'ın ahdini, Allah'la aralarında olan ahdi, antlaşmayı, sözleşmeyi, söz de verdikleri halde..." *Mîsak*; sağlamlaştırmak,

te'kid etmek, sımsıkı yapmak demek. “Sımsıkı bir şekilde anlaşılacak söz verdikleri halde, anlaşmalarını nakzederler.” Yâni, anlaşmalarına aykırı hareket ederler.

Demek ki, fâsıkların bir sıfatı neymiş?.. Ahdini tutmamak, verdiği sözü tutmamak, verdiği sözden ahdini bozarak, cayarak sözüne aykırı iş yaparlarmış. Hem de haydi bir insana verdiği sözü tutmasalar, bir derece ama, Allah’a verdikleri sözü tutmuyorlar. O kâfir, fâsıklar ki; günahı da hoş gören, Allah’ı da tenkit eden, ayetlere de dil uzatan o fâsıklar ki, Allah’la olan ahidlerini –söz vermiş oldukları, bağlanmış oldukları halde; tamam, evet, kesin dedikleri halde– bozuyorlar. Bir vasıfları bu.

Onlar ki bozarlar; sımsıkı garantiledikleri, söz verdikleri halde, Allah’la yaptıkları antlaşmayı bozuyorlar.

Şimdi bu Allah’la yaptıkları antlaşma, ahid ne demek? Bu hususta tefsircilerin, yâni tefsir ilminde derinleşmiş olan alimlerimizin, çeşitli görüşleri var; rahimehu’llah İbn-i Kesir gibi, Zemahşerî gibi... Daha önceki devirlere gidecek olursak, sahabenin tefsirle temayüz etmiş, Kur’an-ı Kerim’i açıklamalarıyla şöhret bulmuş şahsiyetleri gibi; meselâ, İbn-i Abbas RA gibi, İbn-i Mes’ud RA gibi... Tabii onlardan rivayetler, veyahut rivayetin dışında ilmini ve aklını, mantığını kullanarak açıklama yapan dirayet tefsirleri de var tabii.

“–Şimdi bu Allah’la ahid nedir?..”

Allah'ın kullarına emirleri, yasakları, itaat edin diye söylediği şeyler, şunları şunları yapmayın diye söylediği sözler.

“—Nerede söylüyor Allah-u Teâlâ Hazretleri kullarına bunları?..”

Kitaplarında. İlâhi kitaplarda. Zebur, Tevrat, İncil, Kur'an, daha önceki peygamberlere indirilmiş, Musâ AS'a, İsâ AS'a, İbrâhim AS'a, Adem AS'a, Adem AS'dan itibaren indirilmiş vahiylerinde, kitaplarında, sahifelerinde söylüyor.

“—Kimler vasıtasıyla buyuruyor Allah kullarına bunu?..”

Seçtiđi peygamberleri vasıtasıyla... Allah-u Teâlâ Hazretleri kullarından bazılarını peygamber seçiyor. İlk insan Adem Atamız, ilk peygamber... Son peygamber, ahir zaman nebîsi, bizim peygamberimiz Muhammed-i Mustafâ SAS... Bunların arasında adını bildiğimiz peygamberler var, bilmediğimiz pek çok peygamber var. Yâni her beldeye, her ülkeye Allah peygamber göndermiş, hakkı onlara duyurmuş.

Bizim bildiklerimiz işte: Nuh AS, İbrâhim AS, Hârun AS, İdris AS, Ya'kub AS, Yusuf AS... Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberler.

“Kullarına, Allah'ın böyle peygamberleri vasıtasıyla kitaplar indirerek, vahiyler göndererek bildirdiği emirleri, yasakları, tavsiyeleri; işte ahid bunlardır.” demişler.

Bu fâsıklar ne yapıyorlar?.. Allah'ın kendilerine gönderilen bu emirlerini tutmuyorlar. Bu bir izah.

Diğer bir izah da şöyle:

وَقَالَ آخِرُونَ بَلْ هِيَ فِي كُفَّارِ أَهْلِ الْكِتَابِ
وَالْمُنَافِقِينَ مِنْهُمْ

(*Ve kàle âharûn*) İzah edenlerden bir kısmı da dediler ki: (*Bel hiye fî küffârî ehli'l-kitab, ve'l-münâfikîne minhüm*) “Ehli kitabın kâfirleri ve onların içindeki münafıklar hakkındadır.” *Ehl-i kitap*; kendilerine Kur'an'dan önce, Peygamber Efendimiz'den önce peygamber gönderilip, kitap indirilmiş insanlar; yahudiler, nasranîler, hristiyanlar.

Şimdi bunların bir kısmı, Kur'an'ın hak kelâmı olduğunu, Peygamber Efendimiz'in Allah'ın ahir zaman peygamberi olduğunu bildiler, imana geldiler. Eh, onlar mü'minleri... Bakara Sûresi'nin başında da ayetler var onlar hakkında...

Bir de kâfirleri var, kabul etmeyenleri var Allah'ın bu en son peygamberini ve kitabını. Ve bir de münafıkları var bunların. Yâni, kendi dinlerinin, kitaplarının gereğini dahi bildikleri halde, münafıklık edip, saklayıp, yapmayanlar var. Allah-u Teâlâ Hazretleri onlara ahdetmişti:

“—Bak ahir zaman peygamberi gelecek, geldiği zaman ona itaat edin!” diye emretmişti.

Peygamberler de onlara bildirmişlerdi, İsâ AS bildirmişti, Mûsâ AS yahudilere bildirmişti.

Onlar biliyorlardı ahir zamanda bir peygamber geleceğini ama, kabul etmediler geldiği zaman... Bekliyorlardı, tasdik etmediler. Gördükleri zaman, hak peygamber olduğunu anladılar, işi inada döktüler filan. Derken bir zıddiyete giriştiler.

O halde Allah'ın kendilerine ahdedtiği, söz verdiği, antlaşma olarak böyle yapacaksınız diye ahdedtiği, anlaşma olarak onlarla anlaştığı, onların söz verdiği hususu, yeri gelince yapacakken yapmamış oluyorlar, ahidlerini bozmuş oluyorlar. Bunlar onlardır diyenler var.

وَقَالَ آخِرُونَ بَلْ عُنِيَ بِهَذِهِ الْآيَةِ جَمِيعُ أَهْلِ

الْكُفْرِ وَالشِّرْكِ وَالنِّفَاقِ

(*Ve kâle âharûn: Bel uniye bi-hâzihi'l-âyeh*)
“Bu ayette, (*cemîu ehli'l-küfri ve's-şirki ve'n-nifâk*) kâfirlerden, müşriklerden, münafıklardan bütün ahali kastediliyor.” demişler.

Onlarla Allah'ın ahdi nedir?.. Allah-u Teâlâ Hazretleri'ne hepsinin bütün insanların, Amazonlar'daki ormanlarda da olsa, Himalayalar'daki köylerde, dağlarda da olsa, hepsinin Allah'ın varlığını, birliğini anlaması lâzım! O önüne koyduğu taşın, tanrı olmadığını bilmesi lâzım! Çünkü onu bir usta yaptı, karşısına dikti. Bir şey istese vermiyor, kıpırdamıyor, konuşmuyor, isteğine cevap vermiyor, aciz şeyler... Heykel, cansız heykel, canlı da değil.

Bazıları canlı şeylere tapıyorlar, şu hayvana bu hayvana... Onlar da aciz bir hayvan. Yâni o da, dünya üzerindeki pek çok öteki mahlûklar gibi bir mahlûk. Bütün insanlara Allah-u Teâlâ Hazretleri ulûhiyetini, vahdâniyetini, yâni varlığını, birliğini anlayacak meziyetler, aletler, imkânlar vermiştir. Onların hepsi Allah'ı bilmekle mükelleftir. Adeta vazifesidir hepsinin...

Tabii onlar onu yapmayınca... Hattâ, Allah mucizeler gönderiyor. Yâni, mütereddit olan insanlara, münkir olan insanlara bir mucize gönderiyor, bir kaç mucize gönderiyor; "Haa tamam, bu gerçekmiş!" diye anlıyorlar.

Mûsâ AS'a Firavun kavmi iman etsin diye, Firavun'un ahalisi iman etsin diye, nice nice mucizeler ihsan etti. Her seferinde bir bahane bulup inkâr ettiler. Kaç tane mucize gösterdi, mucizelerini inkâr ettiler. Budur diyenler var.

Bazıları da demişler ki: "Bu ayet-i kerimede Allah'ın zikrettiği, bahsettiği, o fâsıkların bozdu dediği ahidden maksat, Adem AS'ın yaratılmasından sonra, onun neslinden, sülbünden zürriyetini çıkarttığı zaman, o insanlardan bezm-i eleste aldığı ahiddir."

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ

ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَن تَقُولُوا يَوْمَ

الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ

(الأعراف: ١٧٢)

(*Ve iz ehaze rabbüke min benî âdeme min zuhûrihim zürriyyetehüm ve eşhedehüm alâ enfüsihim, elestü bi-rabbiküm, kâlû belâ şehidnâ, en tekülû yevme'l-kıyâmeti innâ künnâ an hâzâ gâfilîn.*) [Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ Onlar da: ‘Evet, elbette sen bizim Rabbimizsin, buna şâhit olduk!’ dediler.] (A’raf, 7/172)

Şimdi bir böyle ruhlar aleminde, Allah-u Teâlâ Hazretleri bütün Adem AS’ın neslini, insanları, kendileri hakkında kendilerini şâhit ederek: (*Elestü bi-rabbiküm*) “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sorduğu zaman; (*kâlû belâ*) “Evet yâ Rabbi, olmaz olur musun, elbette sen bizim Rabbimizsin!” dediler. Ve o zaman ahdetmiş oldular, antlaşma yapmış oldular. Yâni, Allah’a ibadet edeceklerini beyan etmiş oldular.

Sonra tabii kâfir olunca, müşrik olunca, puta tapınca, bu antlaşmayı bozmuş oluyorlar. İlk başta hani Allah’ın ulûhiyetini kabul etmişlerdi, Rablerini bilmişlerdi. Dünyaya gelince, o ahdi bozdular. Bu ahidden maksat budur demişler.

Yâni, bu fâsıklar nedir?.. Bir kere, Allah’la kendilerinin yapmış olduğu antlaşmayı bozmuş

olanlardır. “Onlar ki, Allah’la yaptıkları antlaşmayı bozdular.” Birinci vasıfları bu... O fâsıklar ki, Allah’la ahidlerini nakzetmişler, bozmuşlardır, söz verdikleri halde... Bir.

İkincisi vasıfları: (*Ve yaktaune mâ emera’llâhu bihî en yûsale*) “Ve Allah’ın bağlanılsın, bağlanın diye emrettiği, bağlanılmasını emrettiği işleri koparıp kesmişlerdir.” Bağlansın dediğini koparıyorlar; bağlamıyorlar, koparıyorlar. İkinci vasıfları bu...

“—Şimdi buradaki bağlanılmasını emrettiği şey nedir?” diye sorulacak olursa; buradan murad, (*ve sîlü’l-erhâm*) diye sîla-i rahimi emretmiş meselâ, Allah-u Teâlâ Hazretleri. Akrabalarını, dayıları, yengeleri, amcaları, babaları neyse takip edecek, soruşturacak, hürmet edecek, yardım edecek, destekleyecek... Sîla-i rahim yapmak bu.

Şimdi Allah, “Sîla-i rahim yapın!” diyor. *Sîla-i rahim* ne demek? Sîla, bağlantı demek... Rahim, akraba demek... Yâni, doğumla insanların ilişkili oldukları kimselerle bağını kuracak. Sîla-ı rahim yapmak, o akrabalar ile bağlantısını yapmak demek. Allah bunu emrediyor.

Sîla-i rahmin ömrü arttırdığı, rızkı arttırdığı,³ beldeleri mâmur ettiği⁴ hadis-i şeriflerde bildiriliyor. Akrabalara hürmet ve izzet etmek, ona karşı vazifelerini yapmak, her müslümanın bir vazifesi.

Bunu keserler bu adamlar. Tabii kâfir oldukları için, akraba filan da saymıyor. Peygamber Efendimiz’in karşısına çıkan insanların bir

kısmı, en yakın akrabasıydı. Hatta meselâ, bir kızının kocası, dünürü, yâni damadı... Böyle insanlar bazen karşı çıktı. Amcalarından bazı insanlar karşı çıktı. Bu cilve, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin kaderinin cilvesi... Halbuki, akrabalıktan dolayı insaf etmeleri gerekirdi.

Bazıları da demişler ki, bunun için misal olarak ayet-i kerime zikrediyor Katâde Rh.A. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:*

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ

(محمد: ۳۳)

³ Buhârî, *Sahîh*, c.II, s.728, no:1961; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.1982, no:2557; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.529, no:1693; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.156, no:12610; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.177, no:7281; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.41, no:2411; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.34, no:56; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.292, no:3609; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.218, no:7946; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.27, no:1300; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.438, no:11429; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Buhârî, *Sahîh*, c.V, s.2232, no:5639; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.34, no:57; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.496, no:6620; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.218, no:7945; Ebû Hüreyre RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.177, no:7279; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.307, no:11822; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.25, no:2634; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Mu'cemü'l-Evsat, c.III, s.233, no:3014; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.273, no:693; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.219, no:7949; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.239; Hz. Ali RA'dan.

⁴ Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XII, s.85, no:12556; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.224, no:7967; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.331; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.286, no:1764; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.159, no:585; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

(*Fehel aseytüm in tevelleytüm en tüfsidû fi'l-ardi ve tukattü erhàmeküm*) [Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?] (Muhammed, 47/22) ayet-i kerimesi gibi demiş oluyor.

(*Fehel aseytüm in tevelleytüm en tüfsidû fi'l-ardi ve tukattü erhàmeküm*) [Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?] (Muhammed, 47/22) ayet-i kerimesi gibi demiş oluyor.

Bazıları da diyor ki:

وَقِيلَ الْمُرَادُ أَعْمٌ مِنْ ذَلِكَ

(*Ve kile: El-murad eammu min zâlike*) “Bu ayet-i kerimede kasdedilen Allah’ın bağlanılsın, bağlantısı canlı tutulsun dediği şeyi koparmaktan murad, daha geneldir, daha umûmidir.” Sadece akrabayla bağlantı değildir. Bütün Allah’ın emrettiği şeyleri yapmak, onu vasletmek demektir; emirlerini tutmamak da kat’ etmek, koparmak demektir. Yâni Allah’ın dediğinin aksini yapmak. Emrediyor, yapmıyor; nehyediyor, yapıyor. Aksini yapmak, işte bu koparmak demektir. Fâsıkların bir vasfı da budur. Allah’ın bağlayın dediğini, bağlansın dediğini koparmak.

Fâsıkların üçüncü vasıfları, diğer bir vasıfları nedir: (*Ve yüfsidune fi'l-ard*) Yeryüzünde fitne, fesad çıkartıyorlar.

1. Allah'la ahidlerini bozuyorlar, sözlerinde durmuyorlar.
2. Emirlerini tutmuyorlar, aksini yapıyorlar.
3. Ve yeryüzünde fitne fesad çıkartıyorlar.

Şimdi yeryüzünde insanlar toplum halinde yaşıyor. Toplum halinde yaşayınca, herkesin birbirine karşı görevleri var. Görevleri yapmıyor. Toplumlar düzenle yürür, kanunla yürür.

الْعَدْلُ أَسَاسُ الْمُلْكِ

(*El-adlü esâsü'l-mülk*) “Egemenliğin temeli adalettir.” Adalet olması lâzım! Haksızlık olursa, rüşvet olursa, adam kayırma olursa, hırsızlık olursa, zulüm olursa, katil olursa; o zaman o toplum çöker. Acıyoruz çevremizdeki toplumlara baktığımız zaman, kendi toplumumuzdaki haksızlıklara, içtimaî, toplumsal haksızlıklara bakınca üzülüyoruz. Bu adalete aykırı, insafa, vicdana sığmaz, insan haklarına sığmaz diye üzülüyoruz.

Yâni, Allah'tan korkmadı mı, Allah'ın emrinden, emri dairesinden dışarıya kaydı, raydan çıktı gitti mi bir insan, bir işi de bu oluyor. Yeryüzünü fesada veriyor, toplumu bozuyor. İşte kâfirlerin en büyük zararlarından birisi de budur. Yâni, işin sonucunda maddi bir hasar ve zarar var, toplum zarar görüyor.

Diyorlar ki:

*Din bir duygu ona kimse ilişmez.*⁵

Hayır! Din toplumun canıdır, toplumun düzeninin kaynağıdır. Sen onu tahrib edersen, yıkarsan, yok edersen, toplumu kurutursun.

Ağaca su vermezsen, su kaynaklarını, su aldığı, beslendiği köklerini kesersen, dallarını kesersen, ağaç kurur.

f. Münafıkların Altı Vasfı

Şimdi aziz ve muhterem kardeşlerim; (Ülâike hümü'l-hàsirûn.) “İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir. Asıl hâsirler işte onlardır.”

Şimdi bu münafıkların altı tane vasfı var. Bu ayet-i kerimede dikkatli bir şekilde bakılırsa, fâsıkların, münafıkların altı vasfı görünüyor.

إِذَا كَانَتْ فِيهِمُ الظَّهْرَةُ عَلَى النَّاسِ أَظْهَرُوا هَذِهِ
الْخِصَالِ إِذَا حَدَّثُوا كَذِبًا وَإِذَا وَعَدُوا أَخْلَفُوا
وَإِذَا أَوْثَمِنُوا خَانُوا
وَنَقَضُوا عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَقَطَعُوا مَا
أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَأَفْسَدُوا فِي الْأَرْضِ

---

⁵ Söz konusu mısra Hasan Ali Yücel'in “Altı Ok” isimli şiirinde yer almaktadır. Kıt'anın tamamı şöyledir:

Dinle devlet ayrı şeydir, birleşmez;

Din, bir duygu; ona kimse ilişmez.

Devlet dine, din devlete karışmaz;

Laikliği ben böylece bileyim!

(*İzâ kânet fîhimi'z-zahretü ale'n-nâs*) “Eğer ellerine imkân, yönetim gücü, kuvvet geçerse; (*azharû hâzihi'l-hisâl*) zorbalık, diktatörlük yaparak bu altı vasfın altısını birden ortaya koyarlar.

Bu fâsık, fâcir, münafık heriflerin altı vasfı nedir:

1. (*İzâ haddesû kezebû*) “Konuştular mı, yalan söylerler.” Sözleri yalan. Bak bir insana, sözünün doğru olmasına itinâ etmiyor, bol keseden söylüyor. Ondandır sözünü yerine getirmiyor. Bir, iki, üç... Haa bu münafık, bak yalan söylüyor. Aç gazeteyi, eski sayıları karıştır. Söylüyor söylüyor, yalan söylüyor, tutmuyor.

Konuştular mı, yalan söylerler.

2. (*Ve izâ vaadû ahlefû*) “Vaad ettiler mi vaadlerini yerine getirmezler, vaadlerinden dönerler.” Antlaşma yaparsın, imza atarsın. Beklersin ki tamam adaletli davransın, sözünde dursun. Durmaz, cayar. Hani ödeyecektin borcunu? Hani şu işi yapacaktın? Hani karşılıklı böyle konuşmuştuk?.. Caydı. Neden?.. Allah'tan korkmuyor. Fâsık, münafık, fısk u fücur sahibi de ondan.

Vaad ettiler mi vaadini tutmazlar, hulfederler, vaadinden cayarlar.

3. (*Ve ize'tüminû hânû*) “Kendilerine güvenilirse, hıyanet ederler. Güvenci boşa çıkartırlar, güvenilen, kendilerine teslim edilen şeyi bozarlar, hıyanet ederler.” Kasa emanet edilmişse, kasadan para çalarlar.

Bir memuriyet devredilmişse, “Sen bu dairenin müdürüsün, başkanısun, bilmem nesisin...” denilmişse; o dairenin canına okurlar. Rüşvet alırlar, görevi kötüye kullanırlar.

Ellerine bir fırsat geçti mi, deveyi hamuduyla yutarlar. *Hamud* ne demek?.. Devenin üstüne oturulsun diye konulmuş semer demek. Yâni, deve zaten kocaman... Adam o kadar aç ki, ağzı o kadar geniş ki, karnı o kadar büyük ki, deveyi kaldırıyor, hamuduyla yutuyor.

Güvenildikleri zaman güvenilir, emin insan olmadıklarından güvenmeye liyâkat göstermezler, güvene uygun hareket etmezler. Hıyanet ederler, hainlik yaparlar.

4. (*Ve nakazû ahda'llâhi min ba'di mîsâkîhî*) “Allah’a karşı vermiş oldukları kulluk sözünü, ahdini bozarlar; emirlerini tutmazlar, yasaklarından kaçınmazlar.” Yâni, günahları işleyen, irtikâb eden, umursamayan insanlar olurlar.

5. (*Ve kataû mâ emera'llâhu bihî en yûsale*) “Allah’ın yapılsın dediği, bağlansın dediği şeyi koparırlar, yapılsın dediği işi yapmazlar.”

6. (*Ve efsedû fi'l-ard*) “Yerde de fitne fesad çıkartır, berbat ederler; toplumu, memleketi, ülkeyi, araziyi, çevreyi... Her şeyi mahvederler.”

وَإِذَا كَانَتِ الظُّهْرَةُ عَلَيْهِمْ أَظْهَرُوا الخِصَالَ
الثَّلَاثَ إِذَا حَدَّثُوا كَذَبُوا وَإِذَا وَعَدُوا أَخْلَفُوا
وَإِذَا أَوْثَمِنُوا خَانُوا

(*Ve izâ kâneti'z-zahretü aleyhim*) “Ama, eğer kendileri çok böyle güç kuvvet sahibi değillerse...” Meselâ, Peygamber Efendimiz’in zamanında; Peygamber Efendimiz kuvvetlendi, müslümanlar çoğaldı, Medine-i Münevvere’ye hakim oldular. Peygamber Efendimiz’den sonra, Hulefâ-i Râşidîn devrinde müslümanlar çok kuvvetlendi. Öyle münafıkların, fâsıkların kaçacakdelikarayacakları zaman, devre... Tabii o zaman ne olur?.. “Güç kuvvet kendilerinde değil de, onlar böyle kıyıda kenarda iseler, (*azharu'l-hisâle's-selâs*) üç durumu devam ettirirler.” Ötekileri yapamıyorlar çünkü.

(*İzâ haddesû kezebû*) “Konuştukları zaman yalan söylerler. (*Ve izâ vaadû ahlefû*) Vaad ettiler mi, vaadlerini yerine getirmezler. (*Ve ize'tüminû hanû*) Güvenilirse, güveni boşa çıkartırlar, hıyanet ederler.”

Ötekileri yapamıyorlar, çünkü yaptırtmıyor toplum. Toplum müslüman, mütedeyyin.

Hazret-i Ömer elinde sopası, kamçısı, çarşıda pazarda dolaşüyor. Haydi bakalım birisi, Allah’ın ahdini bozduğunu alenen göstereyim bakalım!.. Haydi bakalım, yap dediğini yapmasın da, yapma dediğini yapsın bakalım Hazreti Ömer’in karşısında, görelim!.. Haydi bakalım yeryüzünü fesada versin!.. Yapamaz.

Pazarda bir kabile reisi gezerken, adamcağızın, mübareğin birisi yanlışlıkla ayağını bastı.

“—Vay, sen benim ayağıma nasıl basarsın?” diye, bir tokat patlattı o adama...

Ama bilmiyor ki, devir Hazreti Ömer'in devri. Devir değişti, İslâm geldi, adalet var. Öyle eskiden olduğu gibi kabile reislerinin saltanatı yok.

Tokat atılan kimse gitti Hazret-i Ömer'e dedi ki:

“—Yâ Ömer, falanca adamın ben yanlışlıkla ayağına bastım, o da kaldırdı bir tokat patlattı yüzüme; kisas isterim!” dedi.

Hazret-i Ömer onu arattırmaya başladı. Baktı kabile reisi, pabuç pahalı; kalktı başka bir ülkeye gitti, hristiyan oldu, İslâm'dan çıktı. Mahvoldu tabii... Ahirete irtihal etti, ahireti mahvoldu.

Hazret-i Ömer'in huzuruna çıksaydı, ne yapacaktı Hazret-i Ömer?.. “Sen buna haksız tokat attın!” denilecekti, kisas olacaktı. Ya da, ceza neyse o verilecekti. Öyle yapmadı, ahireti mahvoldu. Keşke bin tane tokat yeseydi, keşke řu kadar para verseydi, adamı razı etmek için ceza verseydi, ama öyle yapmasaydı...

Yâni, müslümanlar kuvvetli oldu mu, kötülüğu yaptırtmıyorlar, iş sadece ahlâkî zaafta kalıyor. Münafığın, fâsığın durumu sırf ahlâkî zaafta kalıyor. Ama ötekiler kuvvet buldular mı, müslümanlara gâlip geldiler, üstün geldiler mi; o zaman, öteki berbat şeyleri de yapıyorlar ve yeryüzünü fesada uğratıyorlar.

(*Ülâike hümü'l-hàsirûn*) “İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.” Burada *hàsirûn* ne demek, hüsrana uğrayanlar demek. Çođul bu.

“—Hüsran Türkçe bir kelime değil Hocam, hüsrana uğramak ne demek?”

Yâni zarar edenler, yarar kazanamayanlar. Kâr umduğu yerden kâr, kazanç elde edemeyenler. Kârın da eski Türkçesi assı; assı elde edemeyenler, ziyan edenler. Ziyan da Farsça’dan geliyor. Yâni tam Türkçesi: Assı elde edemeyen, ticarete ütülen, yutulanlar. Eski Türkçe’de ütülme, kaybetme mânâsına geliyor. Yutulmak, ütülme...

Bunlar işte böyle zarara uğrayanlardır. Bu zarar için, bazıları buyurmuşlar ki: (*Fi’l-âhireh*) “Ahirette mahkeme-i kübrâda hesabı görülecek, cehenneme atılacaklar. Zarar ahirette...” demiş.

أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

(الرعد:٢٥)

(*Ülâike lehümü’l-la’netü ve lehüm sûu’d-dâr*) Ayet-i kerimesini misal vermişler. “Lânet onlara ve ahirette kötü bir yurt onlarıdır, yâni cehenneme atılacaklar.” (Ra’d, 13/25)

Bazı alimler, İbn-i Abbas’tan rivayet etmişler ki: Kur’an-ı Kerim’de ehl-i İslâm’dan gayriler hakkında böyle hâsirûn denmişse, yaptıkları, işleri küfürdür demek. Burada da (*ülâike hümü’l-hâsirûn*) yâni, “Böyle yapan adamlar kâfirlerdir.” demek oluyor.

Ehl-i İslâm’a, bu ziyana uğramışlardır demek; yâni günah işlemişlerdir, zenbdir, günahdır bunlardan kastedilen. Yâni bu günahtan

dolayı, sevaptan mahrum olacaklar, cezaya uğrayacaklar. Orada bir ziyan olacak demek oluyor.

Yâni, Allah-u Teâlâ Hazretleri böyle hareket edenleri, Allah'a isyan ettiklerinden dolayı, bir insanın ticaretini kazanamayıp, kâr edemeyip batırdığı gibi, dükkânını kapattığı gibi, ziyan ettirecek. “Sermayeyi kediye yüklemek” diyorlar, o da bir temsil oluyor tabii, mesel oluyor. Bunlar da böyle ziyan edecekler, ziyan etmiş olacaklar.

Tabii, adamlar ziyan etmek maksadıyla yapmıyorlar bunu; dünyada menfaatlerini düşündükleri için yapıyorlar ama; dünya menfaati gelip geçici olduğundan, o menfaat hesapları ters çıkıyor. Dünyadaki hesapları uymuyor, tutmuyor, sonunda mahvoluyorlar.

İslâm'ın karşısına çıkanlar öyle oldu. Her zaman, her yerde... Peygamber Efendimiz'in zamanında, sahabe zamanında, dünyanın her yerinde öyle.

Onlar dünyevi bir menfaati üstün tuttuklarından, ellerine menfaat geçsin diye veya ellerindeki menfaat kaçmasın diye. Ya küçük bir paraya tamah ettikleri için, dünya menfaatine tamah ettikleri için; ya da, ‘Aman rahatımız kaçmasın, aman elimizdeki paramız harcanmasın...’ gibi sebeplerle bir hesap yapıyorlar. Onlar da bir kâr hesabı yapıyorlar ama, sonunda kâr etmiyorlar; dünyada, ahirette zarara uğruyorlar. Dünyada da zarara uğruyorlar, ahirette de en büyük zarara uğrayacaklar.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi, emirlerini tutup da, hem dünyada hem ahirette saadete nâil olanlardan eylesin... Hüsrana uğrayanlardan, hâsir olanlardan, o duruma düşenlerden eylemesin... Hem dünyamız mutlu olsun, tatlı olsun, hoş geçsin, huzurlu geçsin, temiz geçsin...

“—Oh, el-hamdü lillâh kalben rahatım, mutmainim, çok şükür... İşte helâl lokma kazanıyorum, çoluk çocuğuma helâl yediriyorum, çok şükür yâ Rabbi... Kimsenin hakkını yemedim, kimseyi üzmedim, kimseye kötülük yapmak istemedim, yapmadım, elhamdü lillâh...” diye rahat ederler, mutlu olurlar dünyada... Hem de ahirette Allah cennetiyle, cemâliyle taltif eder.

İşte Yûnus Emreler, işte evliyâullah, işte erbâb-ı turûk-u aliyye... İşte sâlih kimseler, işte zâhidler, âbidler... İşte o güzel ahlâklı, tatlı, iyiliksever insanlar... İşte çevremizdeki hayrât u hasenatı, sadakât-ı câriyatı, meberrâtı yapan sehavetli, cömert, tatlı insanlar...

Ne mutlu; cami yapmış, yüzyıllarca içinde namaz kılınıyor. Hep o namaz kılanların sevabı geliyor kendilerine... Köprü yapmış, üzerinden geçenlerin sevabı geliyor. Ağaçlar dikmiş; onların meyvasını yiyenler, istifade edenler var, onların sevabı geliyor.

Hastane yapmış... Meselâ, Guraba Hastanesi, yâni garibanların hastanesi... Bezmialem Valide Sultan⁶ yapmış, Allah rahmet eylesin... Nasıl seviyorum görmediğim, tanımadığım halde... Ne hayırlar yapmış!.. İstanbul'un suyunu, Terkos suyunu o getirmiş, hastane yapmış. Parasıyla puluyla ne hayırlar yapmış. Yüzyıllardan beri sevap kazanıyor.

Büyük alimler büyük kitaplar yazmışlar. O kitapları okuyoruz. İşte benim elimde üç dört tane kitap; ben tefsir sohbeti yapacağım diye onların güzel, sağlam fikirlerini okuyorum. El-hamdü lillâh neyin eğri, neyin doğru olduğunu anlıyoruz. Allah razı olsun...

---

⁶ Bezm-i Alem Valide Sultan (1807-1853), Osmanlı Padişahı II. Mahmud'un 2. eşi ve padişah Abdülmecid'in annesidir. Osmanlı tarihinin en tanınmış valide sultanlarından biridir. Hayırseverlik için yaptığı çalışmalardan dolayı sevilen ve saygı duyulan bir Valide sultan olarak tarihe geçmiştir.

Küçük yaşta saraya cârîye olarak getirilen bir Gürcü kızıdır. Abdülmecid tahta çıktığında 16 yaşında, kendisi de 32 yaşındaydı. Oğlunun hükümdarlığı döneminde, öldüğü tarihe kadar 14 yıl süreyle (1839-1853) Valide Sultan oldu. Abdülmecid'in annesini çok sevdiği, hükümetteki nazırları seçerken annesine danıştığı bilinmektedir.

Bezm-i Alem Vâlîde Sultan 2 Mayıs 1853 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti ve Divanyolu'ndaki II. Mahmud Türbesine gömüldü. İnşaatına başlattırdığı Dolmabahçe Camii henüz bitmemişti. Camiyi oğlu Sultan Abdülmecid 1855 yılında tamamlattırarak, Bezm-i Alem Valide Sultan Camii adı altında hizmete açtı. Cami zamanla, Dolmabahçe Sarayına yakınlığı nedeniyle, Dolmabahçe Camii olarak anılmağa başladı.

Ne mutlu, böyle Allah'ın rızasına uygun ömür geçirenlere!.. Ne yazık, ters hesaplar yapıp da hüsrana uğrayanlara!.. Yazık, akıllı bir iş değil. Allah akıl fikir versin... Allah şaşırانları doğru yola sevk etsin... Âmin, ecmaîn...

Allah hepinizden râzı olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

16. 02. 1999 - AVUSTRALYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü